

Cells-kapsbladet

Föreningen Fängelsemuseet i Gävle

Argång 3, nr 1 juni 2004

10 000 besökare!

Efter en fantastisk, men mycket slitsam vår, kan vi räkna in närmare 10 000 besökare på museet sedan vi öppnade "Hotell Hamilton". Inte vågade vi hoppas på en sådan tillströmning!

Det som förvånat oss allra mest är, att det redan från början har kommit många besökare långväga ifrån. Förutom alla skolklasser, pensionärsföreningar och organisationer från Gävle och Sandviken har skolorna i framförallt Hälsingland och Norduppland sett möjligheterna i vårt museum. Flertalet föreningar har likaså, via bussarrangörer i bl a Bollnäs, Falun och Borlänge, besökt oss. Enligt beräkningar utgör de "utsocknes" närmare 50% av det totala antalet besökare. Mycket kan vi självklart tacka de många positiva reportagen i både radio, TV och tidningar för.

Nu tar vi en välbehövlig semester, och tvingas därför – dessvärre – hålla museet stängt mellan den 12 juni och 2 juli. Den 3 juli öppnar vi åter med nya sommartider, onsd – sönd 12-16. Tiderna, liksom då vi kommer att ha visningar för allmänheten, aviseras i dagstidningarna. Välkomna hit då – ta med släkt och vänner!

Nedan inleder ordförande med några rader om invigningen och vårt senaste årsmöte. I detta nummer kåserar Karl-Henrik Ström, f.d styresman vid Gävlefängelset och upphovsmannen till den legendariska försöksverksamheten "Modifierat terapeutiskt samhälle" under tidigt 1970-tal, över sin forna bostad i slottshäktet. Barbro Sollbe berättar anekdoter från tiden då Birger Forsberg höll målarkurser på fängelset. Sedan gör vi också lite reklam för den fångkonst vi gjort vykort av!

Katarina Kallings Nilsson

Föreningen Fängelsemuseet i Gävle

Adress: Slottshäktet,
Hamiltongatan 3
802 66 GÄVLE
Telefon: 026-65 44 30
Fax: 026-65 44 30
Mobil: 070-628 01 92
E-post: fangelsemuseet@gavle.to
Internet: www.gavle.to/~fangelsemuseet/

Att bli medlem i föreningen kostar 100 kr per år för enskild, 150 kr för familj och 300 kr för förening. Betalas in på postgiro 27 79 94-0.

Föreningsstyrelse

Ordf: Birgitta Bohlund
Skr: Katarina Kallings Nilsson
Kassör: Carola Åsblom
Ord. led: Björn Ericsson, Siv Eklöf, Anders Hammar, Kjell Moberg, Rolf Nilsson och Mats Wiberg. Suppl: Karl-Henrik Ström och Anders Jansson. Adjungerade: Peder Mellander och Lars Sjösvärd

Medlemstidningen Cells-kapsbladet

Utkommer med två nummer per år.
Redaktör: Katarina Kallings Nilsson
Layout: Cilla, cbd@spray.se

Invigningen en milstolpe!

Dagen då vi öppnade Hotell Hamilton för allmänheten. Aldrig har väl så många köat tidigare för att få gå i fängelse!

Fredagen den 9 januari 2004 blev en milstolpe i vår förening. Efter idogt och målmedvetet arbete under de senaste två åren öppnades det nya fängelsemuseet "Hotell Hamilton".

I närvaro av 200 föreningsmedlemmar, hedersgäster och sponsorer förrättade landshövding Christer Eirefelt invigningen genom att efter sitt tal låsa upp en cell.

Generaldirektören för Kriminalvårdsstyrelsen Lena Häll Eriksson, förre generaldirektören Bertel Österdahl, f.d. fängelse-direktör Karl-Henrik Ström, kommunalrådet Carina Blank, författaren Lasse Strömstedt samt Birger Lindroos barn fanns på talarlistan. I anslutning till talen uppvaktades föreningen med förnämliga gåvor. Invigningen inramades av Lisa Anderssons

Fortsättning på nästa sida

**Fängelse
museet i Gävle**

Fortsättning från sidan 1

tvärflöjtstoner ”Släpp fångarna loss”.

Buffé Hamilton intogs sedan på Kafé Lättings. Lokala råvaror som strömming, lax, älgstek och tunnbröd ingick i menyn. Ett stort tack till Lättings personal för allt arbete som lades ned på buffén!

Det blev en minnesvärd och mycket spännande dag för alla som varit involverade i att färdigställa museet och organisera öppnandet. Vid dagens slut kunde vi konstatera att museet fått en lyckosam start – och som vi senare kunnat se också en succéartad vår och försommar.

Årsmötet i mars

I slutet av mars hölls årsmötet. Då tackades projektgruppen för sina arbetsinsatser med utställningen. Blommor och presenter delades ut. Projektledaren blev särskilt uppmärksam och fick av föreningen ta emot en för detta tillfälle designad armrिंग i form av en handboja i silver. Armringen är skapad av silversmeden Lars Munkhammar i Stockholm och skänkt till föreningen. Vid mötet avtackades styrelseledamöterna Ingemar Svensson och Lars Bohlund, två av styrelsens ”veteraner” som varit med redan från interimstyrelsens bildande den 14 november 2001. Ingemar har som f.d. museichef bistått med kunskap och erfarenhet av musealt arbete, Lars har fungerat som föreningens kassör i samarbete med sek-

- Hej alla Gävlebor, nu är jag här igen! sa Lasse Strömstedt när han talade vid invigningen.

reteraren. Varm tack för intresset och arbetsinsatserna!

Lars och Ingemar ersätts av Carola Åsblom som kassör och Mats Wiberg och Kjell Moberg som ordinarie ledamöter. Ny suppleant efter Peter Sundqvist är Karl-Henrik Ström. Välkomna in i styrelsen!

Höstens arbete

Några ord om höstens föreningsarbete och kommande projektarbete:

Enligt 2004 års verksamhetsplan ska föreningen bl.a. satsa på visningsverksamheten.

För att klara öppethållandet behövs flera museivårdare. Tag gärna kontakt med styrelsen om du vill hjälpa till.

Formerna för kontakten med skola och högskola behöver utvecklas.

Dokumentationsarbetet ska fortsätta bl.a. med intervjuer av tidigare anställda inom kriminalvården.

Dessa frågor m.fl. kommer att tas upp vid höstens medlemsmöte den 20 oktober – preliminärt datum. Info kommer på föreningens hemsida.

Under hösten ska också en förstudie för Slottshäktets återskapande utarbetas och medel för ”Projekt Slottshäktet” ska sökas.

En spännande och arbetskrävande höst ligger framför oss.

Med hjälp av er föreningsmedlemmar vill vi öka medlemsantalet. Ge gärna bort ett årsmedlemskap i föreningen som gåva till någon som redan ”har allt”.

En skön sommar – i full frihet – önskas alla föreningsmedlemmar!

Birgitta Bohlund

Ordf. i Föreningen Fängelsemuseet i Gävle

Snäll grymhet – grym snällhet

När jag växte upp hände det ofta att Pappa sa nej, när det var något jag ville göra. Jag tyckte då att han var världens dummaste pappa och var tvärsäker på att hans nej berodde på att han inte tyckte om mig. Inte visste jag då, att jag idag skulle komma att använda mig av samma retorik som han, när jag försöker förklara för barnen som kommer till Fängelsemuseet att vi vuxna – för att vi bryr oss – måste säga nej ibland.

”Man måste lära sig att förstå skillnaden mellan snäll grymhet och grym snällhet” är det jag minns bäst i det han sa till mig. Då förstod jag inte alls distinktionen mellan de båda uttrycken. Trots att man brukar säga

att visdom kommer med åren, brottas jag ändå ständigt som ”vuxen” med begreppsskillnaden när jag står inför viktiga beslut. Det är inte alltid det blir rätt. Vad får det för konsekvenser om man alltid säger ja till barnen?

På museet säger vi nej ibland. För att markera för barnen, att de vid ett besök hos oss har att följa våra regler – och för att förstärka känslan av att de befinner sig på ett fängelse där disciplin råder – har vi bl a infört kepsförbud. Ibland blir det protester bland tonåringarna, då deras identiteter brukar kunna sitta i just kepsen. Vi driver inte detta *in absurdum*, men markerar ändå för dem som vägrar ta av sin keps, att förbudet i grunden handlar om respekt och lyhördhet för andra människors åsikter. Ett mer självklart förbud, gäller mobiltelefonerna. Det som förvånar är att vi nu t.o.m. måste

be sjuåringar att stänga av sina mobiler, för att inte visningarna ska störas av tjutande SMS- och ringsignaler... Då cellfängelset byggdes med öppna mittskepp för att bl.a. alla ljud inifrån cellerna skulle kunna höras, är det idag stora problem med akustiken i byggnaden. Detta försöker vi råda bot på, genom att tala om för barnen att de ska tala med ”halv röst” och gå med ”halva steg” på samma sätt som fångvaktarna på 1800-talet var tvungna att göra.

Katarina Kallings Nilsson

Fångkonst

– Kulturhistoriskt värdefull för Gävle

Leopold Petterssons "Å-rummet" som vykort. I färg 10:- alt. 20:- /st.
(Sponsorer: Fotografen i Gävle och S-Tryck i Skutskär)

När Leopold Pettersson klev in genom porten till Gävlefängelset i januari 1913, visste han att fem år skulle förflyta innan han på nytt skulle få stå utanför porten, då som en fri man. Han fick fångnummer 569.

Ganska snart förstod nog personalen på fängelset att Leopold var särdeles skicklig

som konstnär, då vi idag på Fängelsemuseet har tre av hans målningar bevarade. Dessa hängde på fängelset ända fram till dess stängning 1986. Två av dem finns nu med i vår utställning av Fångkonst i cell 42. Ett av motiven föreställer en vy över Gävles å-rum sett från Gammelbron år 1914. Både fängelset och slottet finns med i motivet. Då många med oss, tycker att vyn är så detaljrikt målad, vacker och intressant att studera,

har vi låtit trycka upp ett vykort av tavlan. Vykortet finns i två storlekar. Ett i standardformat och ett något större, som man kan välja att rama in om man så önskar. Som medlem kan du stödja oss ytterligare genom att köpa några vykort och sedan sprida dem. Bättre reklam för Gävle och Fängelsemuseet kan man knappast tänka sig!

Katarina Kallings Nilsson

Terapi i fängelset

Åren kring 1970 var konstnären Birger Forsberg engagerad i terapin vid fängelset i Gävle.

Uppgiften var att handleda dem i teckning och målning.

Säkert lyckades han, med sin förmåga att entusiasmera, få igång en del. Men alla var inte lika lockade, berättar Birger:

– En kille hade kommit dit från Norrköping, där han suttit i isoleringscell. Han var rätt motsträvig. Måla, sa fängvaktaren till

honom. Måla själv, svarade fången.

Birger lyckades arrangera en fotbollsmatch mellan internerna och ett flicklag från hans hemtrakt Hedesunda, förstärkt med personal från apoteket i Gävle.

– Killarna var jätteförtjusta, inte minst för att flickorna var klädda i shorts. En tjuv var domare. Fast killarna var duktigare, stödde han flickorna och blåste straff när det inte var befogat bara för att de skulle vinna.

Internerna plockade honom nog på pengar – det hette förstås att de lånade.

Många år efteråt mötte Birger en av dem på en krog i Gävle.

- Hörru, sa killen, jag är skyldig dig en tia. Och Birger fick tillbaka ett lån.

Berättat för Barbro Sollbe

Jag bodde i ”slottshäktet”!

Jag hade utan tvekan nära till jobbet!! Länsfängelset – eller kriminalvårdsanstalten som det hette på ”min” tid på 1960-70 talen – låg på andra sidan gatan. Det gick bra att ha ögonkontakt med jobbet om det skulle behövas. Ibland ”behövdes” det en uttryckning över gatan som ”jourhavande” – även om jag för tillfället inte hade juren. Det var ett påtagligt sätt att leva med jobbet tätt inpå sig! Alltid närvarande och inpå skinnet. Bekvämt – men ändå obekvämt.

Slottsbacka var det ”civila” namnet på den gamla 1700-talsbyggnad som inrymde gamla slottshäktet. På slottstomten ligger huset tillsammans med de andra ”flyglarna” i skuggan av Slottet, där faktiskt Sveriges riksdag sammanträdde en enda gång för länge sedan. Enligt vindflöjeln på taket och andra historiska källor är häktesbyggnaden uppförd år 1732. Därför är det tjocka stenväggarna som galler, men också ett vackert stuk på arkitekturen.

Här fanns nu under många år på 1900-talet tjänstebostaden för anstaltsdirektören, dvs anstaltens eller fängelsets chef. I ett ännu tidigare skede bodde fängelsechefen i en lägenhet inne i länsfängelset. Den bostaden fanns i de lokaler som sedermera byggdes om till kontor och expeditioner för anstalten och som nu är något helt annat i Lättings regi. Jag tänkte ibland på att små barn måste ha fötts och vuxit upp i den väldigt speciella miljön bakom galler och innanför murarna. Vad blev det av dem männe?

De två bostadsvåningarna i Slottsbacka låg ovanpå de källarutrymmen som var det s.k. slottshäktet. Ja, häktet var verkligen vår källare! Lokalerna var inte direkt ändamålsenliga, men vi förvarade i alla fall både det ena och det andra där – skidor, sparkar cyklar och andra skrymmande nödvändigheter

som inte var alltför fukt känsliga. Vi kände naturligtvis till de huvudsakliga myterna och berättelserna om de gamla fängelsehålor och kunde förevisa det hela för intresserade gäster. Teorin om att det funnits en hemlig gång mellan fängelsehålor och slottet upprepade vi för alla som ville lyssna, men några spår av gången kunde vi aldrig hitta. För säkerhets skull låste vi alltid dörren till källartrappan till natten! Katten brukade också sova lugnt.

Det finns mycket att säga om den ovanliga bostaden. Stor och rymlig var den, men för dagens förhållanden inte särskilt praktisk. Jag minns de stora hallarna både uppe och nere och i husets bägge ändar. Stora utrymmen som inte var så användarvänliga. Tidigare direktörer hade nog haft hjälp av tjänsteandar ibland. Det fanns ett ”signalsystem” med en tablå som tog emot signalerna nära köksregionen. I matsalsgolvet fanns ett uttag för signalknappen på matsalsbordet. De tjugo stora spröjsade fönstren – med sk innanfönster – minns jag särskilt väl. Vår och höst skulle de tas ut respektive sättas in – och tvättas. Under sommarhalvåret förvarades alla 40 fönsterhalvorna på vinden tre trappor upp!! Men vad gör man inte som ung och slitstark anstaltsdirektör för lyckan att ha rena fönster! I slottsparken utanför våra fönster häckade den exotiska turkduvan för första gången i Gävle i början av 1970-talet. En tidig, välkommen invandrare från söder och öster. Gefle Dagblad var på plats och rapporterade.

En del var som sagt svårare förr, men mycket var också enklare. Jag tänker på möjligheten att ha bilen gratis parkerad på gatan utanför grinden. T o m så nära att det gick att lägga ut en bilvärmarsladd över trottoaren. På 1970-talet rådde en demokratiserings-

Vinter utanför slottshäktet i februari 1971. Karl-Henriks barn Petter och Malin hjälper till med snöskottningen.

trend på snart sagt alla områden. Nye landshövdingen och grannen Hans Hagnell bytte bort sin statusbil – en stor amerikanare med chaufför – mot en Volvo som han körde kring i länet på egen hand. I den andan slopades också den fastighetsskötsel av Slottsbacka som utförts av någon betrodd intagen. Jag skottade själv snö när så behövdes och sommartid växte gräset måttligt. Slottsbacka var trots allt en trevlig och funktionell familjebostad under många år.

Ja, och med den bostaden i ryggen blev engagemanget i den intressanta utvecklingen på kriminalvårdsanstalten än mer påtaglig. Men att berätta om det får inte plats i den här artikeln.

Karl-Henrik Ström